

El dret de família. El parentiu. Els aliments

Isabel Miralles González
Encarna Roca Trias

Revisió a càrrec de
Esther Farnós Amorós

PID_00237378

Temps mínim previst de lectura i comprensió: **3 hores**

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Els conceptes generals al voltant del dret de família	7
1.1. La família des del punt de vista constitucional	7
1.2. El contingut del dret de família	8
1.3. El parentiu	9
2. Les fonts del dret de família	11
2.1. L'estructura territorial del dret de família	11
3. El dret a contreure matrimoni. Les famílies de fet	12
3.1. El dret a contreure matrimoni i la constitució de famílies	12
3.2. La convivència de fet	13
3.3. La regulació de la parella estable a Catalunya	16
4. Els aliments	19
4.1. Concepte i pressupòsits	19
4.2. El deute d'aliments	20
4.3. Els obligats al pagament	20
4.4. El creditor o alimentat	21
4.5. Els aliments prestats per un tercer	22
4.6. El contingut de l'obligació alimentària	22
4.7. Naixement i forma de compliment	23
4.8. Extinció de l'obligació	23
5. L'acolliment familiar per a persones grans	24
Resum	25
Activitats	27
Exercicis d'autoavaluació	27
Solucionari	29
Glossari	30
Bibliografia	31

Introducció

Aquest primer mòdul –el més breu– s’ha de dedicar a fixar els aspectes següents: el dret de família, el parentiu i els aliments. S’ha començat per definir i centrar el tema d’estudi: Què és una família? Hi ha un concepte constitucional de família? Podem parlar de drets dels quals la família sigui titular? La resposta que es doni a totes aquestes qüestions cabdals determinarà un règim jurídic concret amb unes característiques intrínseques, entre les quals destaca la imperativitat. Les normes del dret de família tenen bàsicament un contingut inderogable, per la qual cosa no és possible ni el canvi (encara que hi hagi acord) ni la transacció posterior. A més, i aquesta és una dada que ens interessa destacar, les normes del dret de família prenen com a destinatari últim –i a aquest objectiu s’adrecen– la protecció del que es consideri *interès més digne de protecció*. En definitiva, seria l’assumpció per part del dret d’una missió concreta: *la protecció del dèbil*. Juntament amb aquests principis bàsics, l’estudi s’atura en altres temes d’interès. S’incidirà en la consideració que l’ordenament civil atribueix a les relacions de fet (entre persones del mateix sexe o de sexe diferent). S’aturarà en un tema que mereix una atenció especial: el dret d’aliments, i es posarà un èmfasi particular en la legislació catalana, la qual atribueix a l’organisme públic que ha atès la persona necessitada un dret de recuperar el que s’ha gastat en la seva cura.

Objectius

Ens trobem davant d'un mòdul en gran part introductori, ja que ens situa en el camp dels conceptes generals, cosa que ens permet intentar donar resposta a una sèrie de qüestions difícils: què s'ha d'entendre en un moment i en un lloc determinat per família? i, sobretot, quina o quines són les "famílies" que preveu i regula la llei?

Però, a més, com que es tracta d'una matèria regulada en l'ordenament jurídic català, s'haurà de distingir també l'estructura territorial del dret de família.

Per tant, i en la línia anunciada, s'hauran d'assolir els objectius següents:

1. Entendre el concepte legal i constitucional de la família.
2. Com a conseqüència, comprendre l'abast del contingut dels drets i deures que s'originen per aquesta relació familiar.
3. Saber distingir i precisar l'abast de les normes jurídiques a causa del pluralisme legislatiu del territori espanyol.
4. Conèixer l'abast del parentiu en la mesura que constitueix l'origen de certes relacions jurídiques.
5. Analitzar el dret a contraure matrimoni com una de les possibles formes de creació de la família.
6. Admesa la possibilitat de creació de diferents tipus familiars, concretar l'abast de la protecció que la llei proporciona als que van optar per no contraure matrimoni.
7. Descriure i entendre els drets i deures que origina la convivència de fet.
8. Conèixer i comprendre el deure d'aliments.
9. Enumerar els obligats a prestar aliments i l'abast de la seva obligació, així com els beneficiaris d'aquest dret.
10. Descriure el contingut, la manera de complir i els supòsits d'extinció del deure d'aliments entre parents.

1. Els conceptes generals al voltant del dret de família

1.1. La família des del punt de vista constitucional

Una de les qüestions més complexes d'aquesta assignatura consisteix a definir què s'entén per *família*, ja que les normes jurídiques civils no fixen el concepte. Es diu que hi ha dos tipus de família: l'*àmplia*, que inclou tots els parents que provenen d'un tronc comú, i la *nuclear o estricta*, limitada a una parella i els seus descendents.

Molts autors consideren aquesta distinció socialment obsoleta, encara que les regles civils continuen utilitzant un concepte ampli de família per a fixar els successors intestats, per a precisar els impediments per a contreure matrimoni i per a determinar qui són els beneficiaris de determinades prestacions de la Seguretat Social. Per això, si bé en el moment actual les famílies nuclears són les més habituals, no s'ha d'excloure un altre tipus de família. En tant que és la societat la que marca la pauta sobre què pot ser o no una *família* (vegeu el FJ 5è de la STC 222/1992, d'11 de desembre), el terme imperant avui hauria de ser el de *famílies*.

La Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família, regula i equipara les diverses modalitats de família, com ara la no matrimonial, la monoparental i la reconstituïda.

L'article 231-1, que porta per títol "L'heterogeneïtat del fet familiar", expressa la voluntat d'evitar qualsevol forma de discriminació entre els diferents models familiars:

1. La família gaudeix de la protecció jurídica que determina la llei, que empara sense discriminació les relacions familiars derivades del matrimoni o de la convivència estable en parella i les famílies formades per un progenitor sol amb els seus descendents.
2. Es reconeixen com a membres de la família, amb els efectes que es determinin legalment, els fills de cadascun dels progenitors que convisquin en el mateix nucli familiar, com a conseqüència de la formació de famílies reconstituïdes. Aquest reconeixement no altera els vincles amb l'altre progenitor.

Una altra qüestió que es planteja és la que fa referència a l'origen de la família, de manera que es discutirà si les normes del dret de família només s'apliquen a les que es constitueixen a partir del matrimoni o també inclouen les no matrimonials. Per tant, hi ha tres fenòmens socials que influeixen en el concepte de família que s'ha de tenir per a fixar a qui s'han d'aplicar les normes jurídiques de l'anomenat **dret de família**:

Vegeu també

Quant als impediments per a formar una família, podeu veure el mòdul "El matrimoni".

1) La reducció de les àrees assistencials primàries que s'atribueixen al sistema social constituït per l'Estat, com passa amb la sanitat, l'educació, etc.

2) La reducció del paper productiu de la família, que, com a regla general, passa a ser una unitat de consum, encara que es constitueixi alhora en prestadora de determinats serveis.

3) La preponderància de l'interès dels individus que formen el grup familiar, de manera que els drets fonamentals de què cadascú és titular han de trobar protecció en el grup familiar mateix.

La importància constitucional d'aquesta institució es demostra en el fet que els articles 32 i 39 CE contenen normes que expressen el concepte constitucional de família: l'exigència que la igualtat presideixi les relacions entre els seus membres¹ i la protecció social, econòmica i jurídica de la família². La protecció a la família és una exigència de l'estat social de dret, però aquesta protecció no la porten a terme exclusivament els poders públics, sinó que la finalitat de la protecció dels drets fonamentals dels individus que integren el grup familiar s'aconsegueix per mitjà de la construcció d'un *sistema mixt*, en el qual els poders públics han de prestar assistència a la família³, basant-se en la protecció dels drets fonamentals dels ciutadans, i la família ha de prestar determinats serveis als seus membres dins del grup familiar, basant-se en el principi de solidaritat. Així, corresponen als particulars les relacions paternofilials, les pensions i els aliments en casos de separació i divorci, etc.

⁽¹⁾Articles 32.1 i 39.2 CE.

⁽²⁾Article 39.1 CE.

⁽³⁾Article 39 CE.

D'aquesta manera, i partint dels principis que s'han enunciat, el dret de família es podria definir com aquell conjunt de normes, en gran part imperatives, que tradueixen a la legislació ordinària els principis constitucionals que afecten la família com a tal.

1.2. El contingut del dret de família

Com a regla general, les normes jurídiques que regulen el dret de família són imperatives⁴. Això fa que siguin indisponibles, per la qual cosa l'autonomia de la voluntat té un marge escàs, de manera que la llibertat de pacte ve condicionada per l'aplicació dels principis constitucionals, especialment el d'igualtat, establert als articles 14, 32.1 i 39.2 CE. Una altra cosa és que de vegades els particulars puguin, a falta de pacte, disposar dels efectes, cosa que n'exclou aquells predeterminats per la llei. Això passa, quasi de forma exclusiva, pel que fa a la determinació dels efectes patrimonials del matrimoni.

⁽⁴⁾Vegeu la STC 129/1984, de 10 de desembre.

En el dret de família, cada membre del grup hi ocupa posicions diferents. Junament amb els drets subjectius típics, apareixen dos conceptes més: *les potestats* i *les funcions*.

1) S'anomena *potestat* aquell poder que l'ordenament jurídic atribueix a un membre del grup familiar sobre un altre individu o individus del grup. En aquesta situació hi ha els pares en relació amb els seus fills menors d'edat no emancipats. Aquest poder s'exerceix en benefici de qui està sotmès a la potestat per a propiciar que es compleixin aquestes finalitats de protecció.

2) S'anomena *funció* el contingut de la potestat des del punt de vista del seu titular. El titular no té un dret, sinó que està encarregat de la realització d'una sèrie d'actes en benefici del qui està sotmès a la potestat. Qui té la funció està obligat a exercir-la, i l'incompliment dels seus deures origina la posada en funcionament dels mecanismes jurídics corresponents per a evitar la desprotecció de qui està sotmès a la potestat (vegeu el mòdul "Els sistemes de protecció de menors i les institucions de protecció de la persona").

1.3. El parentiu

Tal com s'ha vist anteriorment, la llei no accepta el concepte social de família nuclear perquè per a certes atribucions de drets es parteix d'un concepte ampli de família, com en els ordres per a succeir abintestat.

S'anomena *parentiu* aquella relació jurídica existent entre dues persones lligades entre si pel fet de pertànyer al mateix tronc comú –*parentiu per consanguinitat*–, per matrimoni –*parentiu per afinitat*– o per adopció –*parentiu adoptiu*.

Com a regla general, el parentiu no té efectes jurídics, i només en tindrà en aquells aspectes en què la llei hi faci referència, com la determinació del tutor, els ordres successoris intestats, les circumstàncies que puguin agreujar o atenuar la responsabilitat penal⁵, etc. Segons l'origen, el parentiu es classifica en els tipus següents:

a) Parentiu per consanguinitat. S'estableix entre persones que tenen el mateix tronc comú. Dins de la consanguinitat, el parentiu pot ser *directe*, quan les persones descendeixen les unes de les altres⁶. En aquest sentit, s'ha de distingir entre la línia recta descendent (fills, néts, etc.) i l'ascendent (pares, avis, etc.).

b) Parentiu per afinitat. És el que s'origina pel matrimoni. Des del punt de vista jurídic, només es té en compte el que es crea entre els cònjuges per efecte del matrimoni, així com pel que fa a la prohibició d'adoptar els parents fins al segon grau de la línia col·lateral per afinitat⁷.

c) Parentiu per adopció. És el que es crea entre adoptants i adoptat i entre l'adoptat i la família de l'adoptant.

Vegeu també

El concepte social de família nuclear s'ha tractat al subapartat 1.1.

⁽⁵⁾Article 23 CP.

⁽⁶⁾Article 916 CC.

⁽⁷⁾Articles 235-31 CCCat i 175.3, 2n. CC.

Cal tenir en compte que al dret català el parentiu es regula en els articles 441-3 i 441-4 del llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions⁸, en tant que aquestes normes són especialment determinants en matèria de successió intestada.

⁽⁸⁾Llei 10/2008, de 10 de juliol.

2. Les fonts del dret de família

2.1. L'estructura territorial del dret de família

Com ja s'ha estudiat, la Constitució espanyola estableix el pluralisme legislatiu, en atribuir a diferents comunitats autònomes competències legislatives en matèria de dret civil. Això passa de manera especial en matèria de dret de família. De tota manera, l'Estat es reserva en exclusiva la legislació relativa a les formes del matrimoni.

En conseqüència, el dret de família està regulat per dos blocs de normes:

a) El Codi civil regula allò que fa referència a les formes de subscripció del matrimoni i a les de la dissolució. Així mateix, estableix la regulació dels drets i deures de família tant en les relacions dels cònjuges entre ells com en la dels pares amb els seus fills i el règim de béns del matrimoni. Això es podrà aplicar a aquelles regions que no tinguin competències civils atribuïdes per la Constitució.

b) Els drets territorials regulen allò que fa referència a les conseqüències patrimonials del matrimoni, però no solament això, sinó que el 2011 entrà en vigor a Catalunya una normativa completa⁹ que regula tot allò relatiu a les competències que té reconegudes constitucionalment el legislador català en l'àmbit del dret de família.

⁽⁹⁾Llei 25/2010, del 29 de juliol, del Llibre segon Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família.

L'aplicació d'un ordenament jurídic o l'altre es fa per mitjà de les normes de dret interregional contingudes en els articles 9 i 16 CC, i el punt de connexió és, d'acord amb els articles 14 i 15 CC, el veïnatge civil.

3. El dret a contreure matrimoni. Les famílies de fet

3.1. El dret a contreure matrimoni i la constitució de famílies

La norma bàsica està continguda a l'article 32 CE, que estableix que "l'home i la dona tenen dret a contreure matrimoni amb plena igualtat jurídica", dret que es reproduïx en l'article 44 CC, que diu, després de la reforma esdevinguda arran de la Llei 13/2005, d'1 de juliol, que "l'home i la dona tenen dret a contreure matrimoni d'acord amb les disposicions d'aquest codi. El matrimoni tindrà els mateixos requisits i efectes quan els contraents siguin del mateix o de diferent sexe". La Llei 13/2005, d'1 de juliol, que modifica el Codi civil en matèria de dret a contreure matrimoni, suposa un canvi important, des del punt de vista legal, de la concepció de la família, ja que reconeix que el matrimoni pot ser celebrat entre persones del mateix o diferent sexe, amb plenitud i igualtat de drets i obligacions, és a dir, amb total equiparació d'efectes – adopció, prestacions socials, etc. La constitucionalitat de la reforma introduïda per aquesta important llei va ser confirmada per la STC 198/2012, de 6 de novembre, segons la qual l'admissió del matrimoni entre persones del mateix sexe no afecta la garantia institucional del matrimoni, el qual segueix sent recognoscible com a tal. Així mateix, afegix el TC, l'admissió del matrimoni entre persones del mateix sexe no afecta la llibertat de no contreure'l, compresa en el dret a contreure matrimoni, ni redueix la llibertat dels individus per contreure un matrimoni heterosexual si així ho desitgen.

De l'article 32 CE en deriva el reconeixement de l'*ius connubii*, és a dir, la llibertat per contraure matrimoni. Aquest dret té unes característiques molt peculiars, perquè està inclòs en la llista dels drets dels ciutadans que la Constitució espanyola reconeix a la secció 2a., del capítol 2n., del títol I de la Constitució i, per tant, d'acord amb l'article 53 CE, no està protegit amb la tècnica del recurs d'empara. Aquesta disposició es pot configurar d'acord amb dos grans elements:

- 1) El reconeixement del dret de contreure matrimoni no el configura tècnicament com a dret fonamental.
- 2) El dret a contreure matrimoni *no és un dret absolut*, perquè l'elecció s'ha d'efectuar dins els requisits que la llei ha fixat per mandat constitucional, ja que l'article 32.2 CE es remet a una llei posterior que fixa els requisits que s'han de complir.

La inclusió d'aquest dret entre el catàleg dels drets i deures dels ciutadans té com a significat la reserva de llei per a determinats aspectes de la projecció d'aquest dret, que han de respectar el contingut essencial. Això ha estat aprof-

⁽¹⁰⁾Article 32.1 CE.

tat pel Tribunal Constitucional per a argumentar que la Constitució espanyola, en reconèixer el dret a contreure matrimoni, el configura constitucionalment, a diferència de la unió de fet, que no té cap protecció constitucional. Així, en la STC 184/1990, de 15 de novembre, entén que “el matrimoni i la convivència extramatrimonial no són realitats equivalents. El matrimoni és una institució social garantida per la Constitució, i el dret de l’home i la dona a contreure’l és un dret constitucional¹⁰. Res d’això no passa amb la unió de fet *more uxorio*, que no és ni una institució jurídicament garantida ni hi ha un dret constitucional fet exprés per al seu establiment”.

El dret espanyol de família no regula aquestes situacions de manera general, si bé s’han de distingir dos tipus de relacions dins del grup familiar per a conèixer quines són les normes que regulen aquesta situació:

1) Les relacions entre pares i fills. Estan excloses de l’autonomia de la voluntat dels pares i, per tant, els drets i deures descrits abans existeixen independentment que els pares estiguin casats o no.

2) Les relacions entre els membres de la parella. No estan previstes directament per la llei i, per tant, en principi i sense perjudici del que afegirem en relació amb la legislació autonòmica, no desplegaran cap efecte.

3.2. La convivència de fet

Les relacions entre els membres d’una parella han estat objecte d’una certa reflexió en diferents sentències i actes del Tribunal Constitucional. Així, la citada STC 184/1990 admet que el legislador pugui establir una regulació per a la parella de fet que pot coincidir o no amb la que es reconeix a les parelles matrimonials. Una línia semblant es reflecteix a la Interlocutòria 222/1994, on s’afirma que el legislador pot establir un sistema d’equiparació dels convivents homosexuals perquè es puguin beneficiar de drets i beneficis semblants o iguals als del matrimoni. Ara bé, en tots dos casos el Tribunal Constitucional¹¹ ha rebutjat que s’hagi d’aplicar el principi d’igualtat, perquè no es tracta de realitats equivalents. Més recentment, cal tenir en compte la doctrina fixada per la STC 93/2013, de 23 d’abril, que resol un recurs d’inconstitucionalitat interposat contra la Llei foral navarresa 6/2000, de 3 de juliol, per a la igualtat jurídica de les parelles estables. La sentència, tot i admetre que la unió de fet pot ser objecte de tractament i de consideració pel legislador, afegeix que ha de respectar determinats límits, perquè “suposaria una *contradictio in terminis*, convertir en ‘unió de dret’ una relació estable purament fàctica integrada per dues persones que han exclòs voluntàriament acollir-se a la institució matrimonial, amb el corresponent contingut imperatiu de drets i obligacions”. A partir d’aquí, la sentència considera inconstitucionals la major part dels preceptes de la llei impugnada, inclosos fins i tot alguns de naturalesa dispositiva, argumentant que l’establiment d’un règim jurídic legal per a la parella, sense que els seus membres hagin manifestat expressament la voluntat de sotme-

⁽¹¹⁾Vegeu també a aquest efecte la Interlocutòria del Tribunal Constitucional de 3 de juny de 2003.

tre-s'hi, vulnera els drets constitucionals al lliure desenvolupament de la personalitat i a la intimitat personal i familiar, establerts als articles 10.1 i 18.1 del CE, respectivament (FJ 9).

Encara que no tinguin un tractament unitari, en alguns aspectes es reconeixen uns certs efectes semblants als del matrimoni, i segons la norma de què es tracti els requisits de convivència seran uns o altres:

a) Poden accedir a la reproducció assistida.

Vegeu també

La reproducció assistida es tracta al mòdul "La filiació".

b) Es té en compte la convivència de fet per a la pèrdua del dret a pensió compensatòria¹².

⁽¹²⁾Article 101 CC.

c) La Llei d'arrendaments urbans de 1994 preveu expressament la parella de fet per a assimilar-la al matrimoni en aquest àmbit, com a conseqüència de la STC 222/1992, d'11 de desembre. S'accepta la subrogació en l'arrendament per mort del convivent titular¹³; la facultat de continuar a l'habitatge arrendat per renúncia, desistiment o abandonament del convivent¹⁴, i l'adaptació de l'habitatge per minusvalidesa del convivent¹⁵. Aquestes disposicions s'apliquen a les parelles de fet "amb independència de la seva orientació sexual".

⁽¹³⁾Article 16 LAU.

⁽¹⁴⁾Article 12 LAU.

⁽¹⁵⁾Article 24 LAU.

d) L'article 5.3 de la Llei 40/2007, de 4 de desembre, de mesures en matèria de Seguretat Social (BOE 5.12.2007) va modificar l'article 174 TRLGSS introduint-hi un apartat tercer que permet rebre la pensió als convivents supervivents que compleixin una sèrie de requisits.

Les STC 40/2014, d'11 de març, i 51/2014, de 7 d'abril, van declarar inconstitucional la norma de la legislació estatal de seguretat social (art. 174.3.5è. TRLGSS) que, pel que fa a la percepció de la pensió de viduitat per part del supervivent que havia conviscut en parella estable, remetia a la legislació de les comunitats autònomes amb dret civil propi per a determinar què s'havia de considerar parella de fet i la manera d'acreditar-ho. En conseqüència, aquesta jurisprudència ve a exigir el compliment dels requisits previstos en la mateixa legislació de seguretat social, que inclouen l'acreditació mitjançant la inscripció en un registre administratiu o la constància en document públic. En resposta a aquesta jurisprudència, el Decret Llei 3/2015, de 6 d'octubre, de modificació de la Llei 25/2010, del 29 de juliol, del Llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la creació del registre de parelles estables, crea un registre adreçat precisament a facilitar el compliment d'aquest requisit acreditatiu de l'existència de la relació de parella a Catalunya.

Des que es va aprovar la Llei catalana 10/1998, de 15 de juliol de 1998, d'unions estables de parella (LUEP), han estat moltes les comunitats autònomes que també han dictat la seva pròpia normativa sobre aquest punt. Així, i per ordre cronològic:

- la Llei aragonesa 6/1999, de 26 de març, de parelles estables no casades, derogada per Decret legislatiu 1/2011, de 22 de març, del Govern d'Aragó,

pel qual s'aprova, amb el títol de "Codi del Dret foral d'Aragó", el text refós de les lleis civils aragoneses. Aquest codi regula ara aquestes parelles;

- la Llei foral de Navarra 6/2000, de 3 de juliol, per la igualtat jurídica de les parelles estables (vegeu, *supra*, la referència a la STC 93/2013, de 23 d'abril, que declara inconstitucionals alguns dels seus continguts);
- la Llei de València 1/2001, de 6 d'abril, per la qual es regulen les parelles de fet, derogada per Llei 5/2012, de 15 d'octubre, d'unions de fet formalitzades que, al seu torn, ha estat declarada parcialment inconstitucional per la STC 110/2016, de 9 de juny;
- la Llei de Madrid 11/2001, de 19 de desembre, d'unions de fet;
- la Llei de les Illes Balears 18/2001, de 19 de desembre, de parelles estables;
- la Llei d'Astúries 4/2002, de 23 de maig, de parelles estables;
- la Llei d'Andalusia 5/2002, de 16 de desembre, de parelles de fet;
- la Llei de Canàries 5/2003, de 6 de març, per a la regulació de les parelles de fet;
- la Llei d'Extremadura 5/2003, de 20 de març, de parelles de fet;
- la Llei del País Basc 2/2003, de 7 de maig, reguladora de les parelles de fet, i
- la Llei de Cantàbria 1/2005, de 16 de maig, de parelles de fet;
- la Llei 2/2006, de Dret civil de Galícia (vegeu disposició addicional tercera).

La LUEP va ser derogada per la Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i família, que posà fi al tractament separat que l'ordenament català havia donat a les parelles estables, que les regulava en una llei especial diferent del Codi de família. Així mateix, la nova regulació, en ser posterior a l'entrada en vigor de la Llei 13/2005, per la qual s'aprova el matrimoni entre persones del mateix sexe, posa fi al tractament separat que la LUEP atorgava a les unions estables de parella, en funció del seu caràcter heterosexual o homosexual.

3.3. La regulació de la parella estable a Catalunya

El llibre segon del CCCat en el seu capítol IV es dedica a la convivència estable en parella, i en limita la regulació als aspectes civils, ja que la Generalitat no té competències en l'àmbit de la Seguretat Social (sobre pensions de viduïtat, vegeu apartat anterior, lletra d), penal o fiscal (sistema de declaració de la renda, equiparació al matrimoni de determinats impostos, etc.).

A diferència de la LUEP, el CCCat ja no estableix cap tipus de diferència per raó de l'orientació sexual dels membres de la parella i ja en l'article 234-1 defineix què hem d'entendre com a parella estable (sense fer distincions entre la parella heterosexual i homosexual).

La seva constitució es dóna si es compleix algun dels requisits següents:

- Si la convivència dura més de dos anys ininterromputs.
- Si durant la convivència tenen un fill en comú (comprèn l'adopció i el recurs a la reproducció assistida).
- Si formalitzen la relació en escriptura pública.

No obstant això, no podran constituir una parella estable els menors d'edat no emancipats, les persones relacionades per parentiu en línia recta, o en línia col·lateral dins del segon grau, les persones casades i no separades de fet i les que convisquin en parella amb una tercera persona.¹⁶

⁽¹⁶⁾Article 234-2 CCCat.

A diferència de la LUEP, el CCCat estableix que poden constituir una parella estable les persones que no podrien contreure matrimoni entre si perquè una d'elles continua casada amb una altra persona. S'amplia així l'àmbit subjectiu d'aplicació de la normativa, ja que es vol evitar que un nombre molt important de parelles quedin fora de la regulació –segons algunes estimacions, entorn d'un 30% de les parelles heterosexuals existents a Catalunya i un nombre indeterminat de parelles homosexuals– i que les conseqüències de la ruptura s'hagin de determinar acudint a una doctrina jurisprudencial de perfils massa imprecisos¹⁷.

⁽¹⁷⁾Preàmbul Llei 25/2010.

D'acord amb l'article 234-3 CCCat, el seu règim mentre duri la convivència es regula pels pactes dels convivents, a excepció de l'habitatge familiar, en relació al qual, pel caràcter especialment protegit d'aquest bé (art. 47 CE), s'aplica l'article 231-9 CCCat. A diferència de la LUEP, el legislador del llibre segon ha volgut potenciar els efectes de la parella estable quan s'ha extingit, però també eliminar o reduir els efectes durant la unió, que es limiten a la mencionada aplicació de l'article 231-9 CCCat o a la possibilitat d'adquirir conjuntament béns amb pacte de supervivència, en què és d'aplicació, per remissió, la regulació prevista en relació amb els cònjuges (art. 231-15 a 231-18 CCCat). En conseqüència, ja no hi ha un règim per a les despeses familiars ni un règim

de responsabilitat solidària per deutes, ni tampoc es reconeix l'obligació de prestar-se aliments entre els membres de la parella. A aquests efectes, resulta útil el preàmbul de la llei del llibre segon:

“El model de regulació de la parella estable que dissenya el llibre segon és el més apropiat per a la societat catalana actual. Certament, l'inici d'un projecte de vida en comú no es fa avui únicament per mitjà del matrimoni. A diferència d'altres països de l'entorn de Catalunya, no obstant això, la incidència de la convivència no matrimonial és relativament baixa i estudis recents constaten que en parelles joves es presenta com un fenomen força diferent del matrimoni, a partir d'indicadors com la durada, l'estabilitat, la fecunditat o el grau de compromís recíproc palesat en actes com la posada en comú de béns o coses similars. Predomina la modalitat que la concep com un matrimoni a prova, o bé perquè la parella es trenca o bé perquè es transforma en matrimoni. Aquest fet justifica prescindir d'un estatut jurídic de la convivència estable en parella, que és molt difícil d'harmonitzar amb la gran varietat de situacions que presenta aquesta realitat. Naturalment, això no exclou que, quan la ruptura de la convivència provoca –per la seva durada, pel fet d'haver tingut fills en comú o, en general, per raó de les decisions preses per cadascun dels convivents en interès comú– que algun d'ells es trobi en una situació de necessitat, pugui obtenir de l'altre els mitjans necessaris per a refer la seva vida. Tot plegat, sens perjudici del dret a la compensació econòmica per raó del treball per a la llar o per a l'altre convivent, que neix al marge de l'estatut jurídic de la convivència i que resulta del fet que, en interès comú, un convivent ha fet una tasca que no ha generat excedents acumulables mentre que l'altre n'ha fet una altra que sí que n'ha generat.”

La llei també regula les causes d'extinció, que són el cessament de la convivència amb trencament de la comunitat de vida, la mort o declaració de mort d'un dels convivents¹⁸, el matrimoni de qualsevol d'ells, el comú acord dels convivents formalitzat en una escriptura pública i la voluntat d'un dels convivents notificada fefaentment a l'altre.

⁽¹⁸⁾En aquest cas d'extinció, es reconeixeran al convivent supervivent els drets viduals familiars continguts en els articles 231-30 i 231-31 CCCat.

En previsió del cessament de la convivència, els convivents poden pactar en escriptura pública els efectes de l'extinció, i són d'aplicació les normes previstes en cas de ruptura matrimonial (art. 234-5 CCCat). També en el moment del cessament de la convivència, es podran acordar els efectes de la seva extinció, i es podran incloure en una proposta de conveni o fora d'aquest (art. 233-6, en la redacció donada per la Llei 6/2015, de 13 de maig, d'harmonització del Codi civil de Catalunya).

Els efectes de l'extinció de la parella estable són els següents:

- En matèria d'exercici de la guarda dels fills i relacions personals, s'aplicaran, per remissió, els articles 233-8 i 233-13 CCCat, relatius a la nul·litat del matrimoni, divorci i separació legal.
- En l'atribució o distribució de l'ús de l'habitatge familiar, l'article 234-8 CCCat estableix que els convivents podran acordar l'atribució a un d'ells de l'ús de l'habitatge familiar; si no hi ha acord i els convivents tenen fills en comú, l'autoritat judicial pot atribuir l'ús de l'habitatge familiar al membre de la parella que tingui la guarda dels fills, i si aquesta és compartida per tots dos, al que en tingui més necessitat. Per remissió, seran d'aplicació el que estableixen els articles 233-21 a 233-25 CCCat, relatius

als efectes de la nul·litat matrimonial, divorci o separació legal envers l'atribució d'habitatge.

- Quant a la compensació econòmica per raó de treball, el convivent que hagi treballat per a la casa més que l'altre o hagi treballat per a l'altre sense retribució o amb una retribució insuficient, té dret a una compensació econòmica per aquest fet. Per a regular-ho s'aplicaran, per remissió, els articles 232-5 a 232-10 CCCat.
- Pel que fa la prestació alimentària, aquesta es pot demanar si la convivència ha minvat la capacitat d'un dels convivents per a obtenir ingressos o si té la guarda de fills comuns, en circumstàncies en què la seva capacitat d'obtenir ingressos resti minvada. Aquesta prestació es pot atribuir en forma de capital o de pensió¹⁹.

⁽¹⁹⁾Articles 234-10 a 234-12 CCCat. Es tracta d'una mesura d'un abast més limitat que la prestació compensatòria prevista per als matrimonis en els articles 233-14 i seg. CCCat.

⁽²⁰⁾Article 234-13 CCCat.

⁽²¹⁾Disposició addicional cinquena CCCat.

Tant el dret a la compensació econòmica per raó de treball com el dret a la prestació alimentària prescriuen en el termini d'un any a comptar des de l'extinció de la parella estable²⁰, i tots els conflictes judicials relatius a la ruptura de la parella es tramitaran per les regles del procediment matrimonial²¹.

Personal de les administracions públiques catalanes

La disposició addicional segona de la Llei 25/2010 del llibre segon del CCCat estableix les mesures de conciliació del treball i la vida familiar del personal de les administracions públiques catalanes que conviu en parella estable.

4. Els aliments

4.1. Concepte i pressupòsits

El dret a aliments és aquell que té una persona davant d'una altra amb qui l'uneixen vincles de parentiu en el grau assenyalat per la llei quan es troba en estat de necessitat i no es pot proveir ella mateixa del manteniment adequat.

S'entén per aliments tot el que és indispensable per al manteniment: l'habitatge, el vestit i l'assistència mèdica de la persona alimentada, i també les despeses per a la formació si aquesta és menor, i per a la continuació de la formació, un cop assolida la majoria d'edat, si no l'ha acabada abans per una causa que no li és imputable, sempre que mantingui un rendiment regular. Així mateix, els aliments inclouen les despeses funeràries, si no estan cobertes d'una altra manera (art. 237-1 CCCat).

El CCCat integra la jurisprudència que en aquesta matèria vol evitar que la reclamació d'aliments per part de fills majors d'edat derivi en un cert "parasitisme social" (entre d'altres, vegeu les STSJC de 4 de juliol de 2006 i 8 de maig de 2008).

Els pressupòsits perquè neixi aquest dret són tres:

1) Que entre el reclamant i qui està obligat a prestar-los hi hagi el grau de parentiu previst en l'article 237-2.1 CCCat, on s'estableix que estan obligats a prestar-se aliments els cònjuges, els descendents, els ascendents i els germans. L'article 143 CC es refereix als mateixos obligats.

2) Que qui reclama aliments es trobi en estat de necessitat, és a dir, que no es pugui proveir per ell mateix del manteniment adequat, sempre que la necessitat no derivi d'una causa que li sigui imputable⁽²²⁾.

3) La capacitat econòmica de l'obligat a prestar-los, de manera que la reducció de les rendes o el patrimoni de l'obligat en una quantia que no pugui atendre les seves pròpies necessitats i les d'altres persones amb dret als aliments extingeix l'obligació⁽²³⁾.

Hem de destacar que al marge d'aquest dret legal d'aliments entre parents, la Llei 41/2003, de 18 de novembre, de protecció patrimonial de persones amb discapacitat, va introduir en el Codi civil espanyol la regulació del contracte d'aliments⁽²⁴⁾, figura contractual i totalment independent de la normativa reguladora del dret legal d'aliments. Així mateix, el llibre quart del CCCat regula l'anomenat *llegat d'aliments*.

Vegeu també

Vegeu, en aquest sentit, les STS de 23 de febrer de 2000; STSJC Aragó, de 2 de setembre de 2009 i STSJC de 16 de juny de 2011.

⁽²²⁾ Article 237-4 CCCat.

⁽²³⁾ Articles 237-6.2, 237-7 i 237-8 CCCat i 152, 2n. CC.

⁽²⁴⁾ Article 1791 i seg.

4.2. El deute d'aliments

Quan es donen els requisits anteriors i s'imposa judicialment a l'obligat el deure de prestar els aliments, sorgeix una relació jurídica obligatòria que crea un crèdit, en el qual l'alimentista o alimentat és el creditor, i l'obligat a prestar-los o alimentant és el deutor. Per evitar confusions, d'ara endavant simplifiquem i ens referirem a ambdós emprant, respectivament, les paraules *creditor* i *obligat*. Aquest deute sorgeix per imposició legal i té unes característiques pròpies, d'acord amb el que disposa l'article 237-12 CCCat:

a) És una obligació personalíssima, que s'extingeix amb la mort de l'obligat²⁵; s'extingeix també per la mort del creditor²⁶.

(25) Articles 237-13 CCCat i 150 CC.

b) És una obligació intransmissible, de manera que es prohibeix la renúncia i la compensació amb els aliments que en el seu cas el creditor presta a l'obligat²⁷. L'article 1814 CC prohibeix la transacció sobre aliments futurs. Ara bé, un cop acreditats els aliments i determinada la relació obligatòria, les quantitats degudes reben el tracte de qualsevol altre deute.

(26) Articles 237-13 CCCat i art. 152.1 CC.

(27) Articles 237-12.1 CCCat i 151 CC.

c) Són inembargables²⁸.

(28) Articles 237-12 CCCat i 1451.3 LEC.

d) Són imprescriptibles. Cosa diferent és que, d'acord amb l'article 121-21 a) CCCat, les pretensions relatives a pagaments periòdics que s'hagin de fer per anys o terminis més breus prescriuen als tres anys (*cf.* amb l'article 1966.1a. CC, segons el qual l'acció per a pagar les pensions degudes per aliments prescriu als cinc anys).

e) És una obligació mancomunada quan hi ha una pluralitat d'obligats a prestar aliments: cadascú ha d'assumir la part corresponent d'acord amb els seus recursos i les seves possibilitats²⁹. No obstant això, el jutge pot imposar l'obligació només a un dels obligats quan les circumstàncies ho aconsellin així i pel temps que consideri necessari³⁰.

(29) Articles 237-7 CCCat.

(30) Articles 237-7.1 CCCat i 145.2 CC.

f) És un deute de valor, tal com ha quedat configurat per la jurisprudència³¹ amb la finalitat d'evitar que perjudiquin al creditor les oscil·lacions a la baixa del valor de la moneda. A aquests efectes, el jutge pot establir les bases de l'actualització anual, sense perjudici d'altres de complementàries³².

(31) Vegeu STC de 14 de febrer de 1976, 9 d'octubre de 1981, 11 d'octubre de 1982 i 25 de novembre de 1985.

(32) Article 237-9 CCCat.

4.3. Els obligats al pagament

Estan obligades a prestar-se aliments recíprocament les persones enumerades en l'article 237-2 CCCat, de forma similar al que disposa l'article 143 CC. Tots dos articles coincideixen tant en la fixació dels obligats com en la prelación entre ells, que apareix en els articles 237-6.1 CCCat i 144 CC.

Així, s'estableix l'ordre de preferència següent:

a) El cònjuge.

b) Els descendents, tenint en compte que els més propers en grau exclouen els més remots; així, no es podran reclamar aliments a un nét si hi ha fills amb capacitat per a prestar-los. S'hi inclouen els adoptats, ja que no poden reclamar aliments a la seva família natural i els fills han de ser iguals davant la llei, amb independència de la seva filiació (art. 39.2 del CE).

c) Els ascendents, també segons l'ordre de proximitat de grau. S'hi inclouen també els adoptats, per la mateixa raó esmentada al punt anterior.

d) Els germans. Al CCCat no es distingeix entre germans segons el vincle; en canvi, en l'article 144 CC s'estableix una prelación de dubtosa constitucionalitat entre els de doble vincle, que es prefereixen als de vincle senzill.

La prelación no exclou la possibilitat de demandes a altres obligats, de manera que si un dels obligats no té prou recursos per a satisfer les necessitats del reclamant, podrà reclamar als obligats següents³³.

⁽³³⁾Articles 237-6.2 CCCat.

Ja s'ha dit que quan hi ha dos o més obligats de la mateixa classe (més d'un fill, per exemple), l'obligació es reparteix entre ells de manera mancomunada, en proporció a les seves possibilitats. Quan algun dels fills esdevingui incapaç per a prestar els aliments, els altres han d'assumir proporcionalment l'obligació que queda per complir³⁴, sense perjudici que es generi un crèdit per a poder recuperar la part que es va deixar de prestar quan aquell fill millori la situació econòmica.

⁽³⁴⁾Articles 237-7 CCCat.

Queden exempts de prestar aliments els discapacitats, llevat que tinguin prou mitjans³⁵.

⁽³⁵⁾Article 237-3 CCCat.

4.4. El creditor o alimentat

És la persona que té dret a demanar i rebre aliments. Ja hem vist que la llei enumera els que hi tenen dret de forma recíproca. Per tant, són els mateixos que s'han estudiat a l'apartat anterior. S'ha de destacar que de vegades coincideix el dret d'aliments amb altres drets: així passa amb els derivats de la condició de cònjuge, com a conseqüència del deure de socors, i amb els que tenen els fills en virtut de la potestat, o amb els dels sotmesos a tutela (vegeu el mòdul "Els sistemes de protecció de menors i les institucions de protecció de la persona").

4.5. Els aliments prestats per un tercer

Qualsevol pot prestar els aliments que siguin necessaris per a satisfer les necessitats bàsiques d'una persona, sense tenir-ne l'obligació. L'article 1894 CC configura el supòsit que algú no obligat presti aliments sense coneixement de l'obligat a fer-ho quasi com un contracte de gestió de negocis aliens sense mandat. Qui presta aliments en aquestes condicions té dret a reclamar-los a l'obligat a prestar aliments, si no consta que es tracta d'una donació. D'acord amb aquesta regla general, l'article 148 CC estableix que es poden adoptar judicialment les mesures oportunes per a assegurar els avançaments que una entitat pública faci a una persona per tal d'assegurar les seves necessitats futures. Però perquè l'entitat corresponent pugui reclamar la devolució d'aquests avançaments a l'obligat a prestar aliments, es requereix que l'obligat ho sigui efectivament, és a dir, que així s'hagi declarat judicialment.

A Catalunya hi ha una norma semblant a l'article 237-11 CCCat, on s'introdueix la regla de la repetició de les quantitats prestades per aliments quan aquests siguin prestats per un tercer i no per la persona obligada. El jutge també pot adoptar les mesures asseguratives que consideri convenientes quan els aliments els presti una entitat pública o privada. Aquesta regla apareix justificada per la legitimació per a reclamar aliments que reconeix l'article 237-11 CCCat, que admet la de l'entitat pública o privada que aculli la persona necessitada, de manera que aquesta entitat podrà exercir l'acció de reclamació contra els obligats a prestar-los i en defecte de la voluntat del creditor o alimentat. Es tracta d'una subrogació en l'exercici de l'acció, establerta per ministeri de la llei.

4.6. El contingut de l'obligació alimentària

El contingut dels aliments s'ha de fixar tenint en compte els dos elements següents: el qualitatiu, que determina quines despeses s'inclouen en el concepte d'aliments, i el quantitatiu, que en fixa la quantitat.

a) D'acord amb l'element qualitatiu, s'inclouran en els aliments les despeses generades pel manteniment, l'habitatge, el vestit i l'assistència mèdica. Inclou també les despeses de formació del menor d'edat i la continuació de la formació durant la majoria d'edat si el rendiment és regular i no s'ha acabat per una causa que no sigui imputable a l'alimentat³⁶. L'article 237-1 CCCat inclou, a més, les despeses funeràries, i l'article 142 CC les d'embaràs i part que no estiguin cobertes de cap altra manera³⁷.

⁽³⁶⁾Articles 237-1 CCCat i 142 CC.

⁽³⁷⁾Vegeu a aquest efecte les STS d'1 de març de 2001 i del TSJC de 3 de novembre de 2003.

b) L'element quantitatiu està determinat de manera general, ja que depèn de dos factors: el cabal i els mitjans de l'obligat i les necessitats del creditor o alimentat³⁸. Aquest és el paràmetre que determinarà la quantitat inicial. Però com que es tracta d'una obligació de tracte successiu, es poden produir altera-

⁽³⁸⁾Articles 237-9 CCCat i 146 CC.

⁽³⁹⁾Articles 237-9 i 237-10 CCCat.

cions que obliguin a adaptar posteriorment les quantitats, segons si augmenten o disminueixen les necessitats de l'alimentat i les possibilitats de l'obligat a prestar-los³⁹.

4.7. Naixement i forma de compliment

L'obligació sorgeix quan el creditor o alimentat es troba en un estat de necessitat.

Aquest és el pressupòsit, d'acord amb l'article 237-4 CCCat. Ara bé, es poden donar dues situacions: que l'obligat a prestar-los ho faci de manera voluntària, situació en la qual no es plantegen gaires problemes, o bé que s'hi negui i s'hagi de reclamar l'efectivitat del dret davant dels tribunals. En aquest cas, el jutge pot arbitrar les mesures cautelars oportunes per a assegurar el reintegrament dels avançaments per les quantitats prestades per l'entitat pública o privada i per al pagament dels aliments futurs⁴⁰.

⁽⁴⁰⁾Articles 237-11 CCCat i 148.3 CC.

Normalment, el deute d'aliments s'ha de satisfer per mitjà del pagament de la quantitat acordada o fixada i per les mensualitats anticipades⁴¹. Però l'obligat pot optar per satisfer els aliments al seu domicili, on acull l'alimentat⁴². No es podrà optar per aquesta modalitat quan hi hagi una causa justa que ho impedeixi o quan l'alimentat s'hi oposi amb una causa raonable⁴³.

⁽⁴¹⁾Articles 237-10.1 CCCat i 148.2 CC.

⁽⁴²⁾Articles 237-10.2 CCCat i 149 CC.

⁽⁴³⁾Article 237-10.2 CCCat.

4.8. Extinció de l'obligació

D'acord amb l'article 237-13 CCCat, i en sentit similar els articles 150 i 152 CC, les causes d'extinció de l'obligació de prestar aliments són les següents:

- a) La mort de l'alimentat o de la persona o les persones obligades a prestar-los.
- b) El divorci i la declaració de nul·litat del matrimoni.
- c) La reducció de les rendes i del patrimoni de les persones obligades, de manera que faci impossible el compliment de l'obligació sense desatendre les necessitats pròpies i les de les persones amb dret preferent d'aliments.
- d) La millora de les condicions de vida de l'alimentat, de manera que faci innecessària la prestació.
- e) El fet que l'alimentat, encara que no tingui la condició de legitimari, incorri en alguna de les causes de desheretament que estableix l'article 451-17 CCCat.
- f) La privació de la potestat sobre la persona obligada, si l'alimentat és un dels progenitors.

5. L'acolliment familiar per a persones grans

La Llei 11/2001, aprovada pel Parlament de Catalunya, **d'acolliment familiar per a persones grans** constitueix un complement de la Llei 22/2000, de 29 de desembre, d'acolliment de persones grans. Ambdues lleis tenen l'objecte de mantenir les persones grans en un ambient familiar i evitar-ne l'internament en institucions geriàtriques, quan aquesta no sigui la millor solució per a elles, i fixen els controls que s'han de superar abans de formalitzar el pacte d'acollida, l'administració competent i el registre d'acollida. La Llei 22/2000 fixa el concepte "pacte d'acolliment", i l'entén com a vinculació entre les dues parts interessades⁴⁴, en virtut del qual les persones acollidores i les acollides decideixen conviure en el mateix habitatge, prestar-se ajuda mútua i compartir les feines de casa i les despeses que genera la convivència (art. 2). Els acollidors es comprometen a tenir cura de les persones grans, a donar-los aliments i a prestar-los assistència, sense que això impliqui assumir l'administració legal dels béns dels acollits ni la seva representació.

(44) Acollidores i acollides, i integrades cadascuna per una o dues persones (art. 1).

Abans de formalitzar el pacte d'acolliment s'exigeix la declaració d'idoneïtat expedida per l'administració que tingui encomanada la gestió del servei d'acolliment de la gent gran.

Es requereix que entre acollidors i acollits no hi hagi cap vincle de parentiu fins al segon grau. Per a constituir aquest pacte d'acollida es requereix una escriptura pública i la inscripció en el registre corresponent. Aquest registre, creat per la mencionada Llei 11/2001, depèn del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, i les seves funcions i composició es fixen reglamentàriament. En aquesta escriptura hi han de constar les contraprestacions, els drets i les obligacions que corresponguin a cada part i, si n'hi ha, les donacions que les persones acollides facin a favor de les acollidores o dels tercers que designin, tant *inter vivos* com *mortis causa*. Si les donacions tenen per objecte immobles, aquestes no perjudiquen cap tercer si no consten en el Registre de la Propietat.

Es tracta d'un acord contractual i la llei assenyala les causes per les quals n'és procedent l'extinció⁴⁵. S'inclouen causes preestablertes en l'acord formalitzat, l'acord comú o la decisió unilateral de qualsevol de les parts i la mort.

(45) Article 5.

L'extinció del negoci, quan és per causa de mort, produeix efectes tant en relació amb l'habitatge com en relació amb la successió testada i intestada. Els acollidors/acollits poden continuar vivint en l'habitatge (si eren propietaris) durant un any. Els acollidors també tenen dret a reclamar als hereus⁴⁶ una part de l'herència⁴⁷.

(46) Si hi ha hagut convivència durant un període mínim de quatre anys.

(47) Acció personal de reclamació de diners o béns que representin la quarta part de l'herència.

Resum

La importància legal i constitucional de la institució familiar s'ha fet evident en quasi tots els seus àmbits, sobretot com a base del tipus de convivència social que coneixem avui.

Per protegir aquest tipus de relació social i humana, la llei ofereix una sèrie de mecanismes plurals. No hem d'oblidar que la protecció de la família és una exigència de l'estat social de dret i que s'aconsegueix per mitjà d'un sistema mixt en què intervenen els familiars i l'Estat.

Per això, en la mesura en què la família resulta obligada, és imprescindible determinar qui constitueix el nucli familiar i quins són els serveis que s'han de prestar, en particular el dret d'aliments.

Però això no ha de fer que s'oblidi un punt clau, ja que el nostre ordenament jurídic permet una pluralitat de famílies, algunes basades en el matrimoni i d'altres no. Per tant, algunes famílies crearan vincles de parentiu i d'altres no. Si no hi ha vincles de parentiu, la llei ha d'establir, com ha fet la legislació catalana, els drets i les obligacions que deriven de les unions convivencials no basades en el matrimoni.

Això que acabem de dir no influeix en la fixació del contingut del dret de família, que, com s'ha explicat en el text, té com a regla general un caràcter imperatiu, el que suposa, bàsicament, que les normes són indisponibles, per la qual cosa l'autonomia de la voluntat no té marge d'actuació. Però en qual-sevol supòsit hi ha una regla que es constitueix en bàsica i que passa per la necessària protecció "del subjecte més dèbil de la relació". Una de les manifestacions d'aquesta idea la constitueix l'exercici de la potestat, que estudiarem al mòdul "Els sistemes de protecció de menors i les institucions de protecció de la persona". Una altra manifestació -encara n'hi ha més- la constitueix el dret d'aliments estudiat en aquest mòdul.

El dret d'aliments està situat en aquest mòdul precisament pel seu caràcter general, ja que el seu origen està basat en l'existència de parentiu entre l'obligat i el sol·licitant, unit al fet objectiu de la necessitat per part de qui el reclama i la possibilitat de prestar-los per part de qui en resulta obligat.

Activitats

Al final de cada mòdul hi ha una indicació bibliogràfica on s'ha procurat triar treballs, no especialment llargs, sobre alguns dels temes que s'hi han tractat. Òbviament, la seva lectura sempre és recomanable, però val més deixar llibertat al consultor perquè decideixi les lectures que li semblin més idònies en cada moment.

El que sí que sembla necessari és la realització del "cas pràctic" proposat. S'hi planteja una doble activitat: per una banda, hi ha una sèrie de qüestions que constitueixen un mecanisme valuós d'autoavaluació i que es presenten sota l'epígraf de preguntes. Totes les preguntes es basen en un "supòsit fàctic" i no són altra cosa que alguns dels interrogants que planteja el mateix text i que, òbviament, estan resolts als materials d'estudi. Per altra banda, es proposa la redacció d'una demanda en la qual es reclamin aliments. Evidentment, la forma és important, però interessa més el contingut de la reclamació: què es demana, a qui es demana i el motiu o els motius de la sol·licitud.

Aliments

En Joan, originari d'un petit poble, estudia veterinària a Lleida. És un bon estudiant i als 21 anys només li falta un curs per a acabar els estudis. La seva vida feliç es veu afectada pel divorci dels seus pares. La seva relació amb el seu pare es torna problemàtica, ja que en Joan s'aboca decididament en la seva mare, a qui el divorci ha afectat molt. La tibantor arriba fins al punt que el seu pare deixa de pagar-li la pensió mensual establerta per sentència de divorci. Evidentment, en Joan necessita aquests diners, ja que estant tan a prop d'acabar els estudis, no vol deixar-los. Com que no troba cap feina per hores (que és el màxim a què pot comprometre's sense abandonar els estudis), en Joan emprèn accions judicials i aconsegueix que el seu pare li presti aliments. Poc després, en Joan acaba els estudis i troba feina. El seu pare deixa de prestar-li aliments i en Joan destina una part del sou a ajudar la seva mare.

Preguntes

Resoleu, en base al Dret civil català, les qüestions següents:

1. Concepte d'aliments entre parents.
2. Quan s'origina el deure d'alimentar i per quines causes cessa?
3. El divorci dels progenitors posa fi als drets i deures relacionats amb la filiació?
4. La majoria d'edat és causa d'extinció del deure d'alimentar?
5. Què són els aliments voluntaris? Hi ha acció per a demanar-ne el compliment?

Com a activitat complementària es proposa també la redacció d'una demanda en la qual es reclamin els aliments.

Exercicis d'autoavaluació

1. Quan siguin dos o més els obligats a prestar aliments, s'acudeix en primer lloc...
 - a) als pares.
 - b) als fills majors d'edat.
 - c) al cònjuge.
 - d) als germans de doble vincle.
2. No s'està obligat legalment a alimentar...
 - a) els adoptats per un fill de l'alimentista.
 - b) l'adoptant.
 - c) els germans uterins.
 - d) els nebots.
3. Quan l'obligació de donar aliments recau sobre dues o més persones, la seva responsabilitat com a regla general és...
 - a) solidària.
 - b) per parts iguals.
 - c) proporcional al cabal respectiu.
 - d) cap de les anteriors.
4. L'obligació de donar aliments cessa...
 - a) només per mort de l'alimentista.
 - b) només per mort de l'obligat.

- c) per mort de l'un o de l'altre.
d) només quan moren tots dos.
5. No estan obligats a donar-se aliments recíprocament...
- els germans per adopció.
 - els ascendents i descendents.
 - els cònjuges.
 - els parents de tercer grau.
6. En cas de mort de l'obligat, l'obligació de prestar aliments...
- es transmet als fills.
 - es transmet als hereus.
 - es transmet als hereus, amb el límit del patrimoni hereditari.
 - s'extingeix.
7. En l'obligació d'aliments es podria pactar que el seu pagament...
- compensés un deute previ.
 - se satisfés pagant un tant alçat.
 - es fes efectiu mantenint a casa de l'obligat qui té el dret.
 - tingués una durada de quatre anys.
8. El nebot pot exigir aliments a l'oncle...
- en tot cas.
 - només en defecte de parents més pròxims.
 - només per necessitat extrema.
 - en cap cas.
9. El dret a demanar pensions alimentàries anteriors i no pagades és transmissible...
- només a títol oneros.
 - només a títol gratuït.
 - a títol oneros i gratuït.
 - per cap títol.
10. El dret d'aliments és...
- transmissible *mortis causa*.
 - intransmissible.
 - intransmissible però es pot compensar.
 - transmissible i renunciable.
11. L'educació del major d'edat s'inclou en els aliments...
- només quan ho estableix una sentència de separació o divorci.
 - només quan el major d'edat conviu amb algun dels progenitors.
 - sempre que no hagi acabat la formació per una causa que no li sigui imputable.
 - En cap cas.

Solucionari

Activitats

Totes i cadascuna de les preguntes es resolen en els materials.

1. Els aliments comprenen el dret que té una persona que es troba en estat de necessitat a reclamar a determinats parents que li proporcionin el que li cal per a satisfer les necessitats vitals.
2. S'origina el deure d'alimentar quan qui reclama els aliments (alguna de les persones legítimades) es troba en una situació de no poder proveir per si mateix el seu manteniment. Cessa quan es produeix la mort de l'obligat o del creditor, quan l'obligat a prestar-los no pot atendre les seves pròpies necessitats o les de la seva família, o quan qui els rep ja no els necessita. Igualment, s'extingeix per mala conducta del creditor.
3. No, la relació de filiació és una relació entre progenitors i fills, i evidentment no desapareix pel divorci dels primers.
4. No, la majoria d'edat en el cas dels fills fixa, precisament en el moment de néixer, aquest deure específic. Durant la minoria d'edat les necessitats dels fills es cobreixen per l'obligació de manteniment, típica de la relació de potestat parental. Precisament quan cessa sorgeix, en cas de necessitat, el deure d'alimentar. Ara bé, en el cas dels fills majors d'edat, les despeses de formació, que queden compreses dins la definició àmplia del dret que fa l'article 237-1 CCCat, es poden veure limitades, en tant que aquest article exigeix acreditar que no s'ha pogut acabar la formació per causa no imputable i que es manté un rendiment regular.
5. Parlem d'aliments voluntaris quan l'obligat, sense ser requerit judicialment, compleix amb el seu deure. Evidentment, com que hi ha el deure hi ha l'acció per a reclamar-los.

També hi ha els anomenats aliments pròpiament voluntaris, que són els que neixen per la simple voluntat dels interessats (així ho indica la STS de 8 de març de 1962). Aquests aliments poden sorgir d'una atribució unilateral (establerta en testament) o bé d'un acord entre els interessats. En aquests últims casos, en què no hi ha estat de necessitat ni reciprocitat, ni cal relació de parentiu, ens trobem davant d'un "contracte d'aliments" com el regulat a partir de la Llei 41/2003, de 18 de novembre, de protecció patrimonial de persones amb discapacitat (art. 1791 i seg. CC).

Exercicis d'autoavaluació

1. c, 2. d, 3. c, 4. c, 5. d, 6. d, 7. c, 8. d, 9. c, 10. b, 11. c.

Glossari

aliments Dret que té una persona davant d'un parent quan es troba en estat de necessitat.

dret de família Conjunt de normes que regulen les relacions familiars.

família àmplia Inclou tots els parents que provenen d'un tronc comú.

família nuclear o estricta Família limitada a una parella i els seus descendents.

parentiu per consanguinitat Relació jurídica entre dues persones lligades entre si pel fet de pertànyer al mateix tronc comú. Pot ser directe quan les persones descendeixen les unes de les altres. En la resta de casos, el parentiu és col·lateral.

parentiu per afinitat Parentiu que s'origina pel matrimoni.

parentiu per adopció Parentiu que es crea entre adoptants i les seves famílies i l'adoptat.

potestat Poder que l'ordenament jurídic atribueix a un membre del grup familiar sobre un altre individu del grup.

Bibliografia

- Amunátegui Rodríguez, C. de** (2015). "La situación actual de las parejas no casadas". *InDret* (núm. 3).
- Barrada Orellana, R.; Garrido Melero, M.; Nasarre Aznar, S.** (coords.) (2011). *El nuevo derecho de la persona y de la familia. Libro segundo del Código civil de Cataluña*. Barcelona: Bosch.
- Carrasco Perera, A.** (dir.) (2016). *Lecciones de Derecho civil. Derecho de familia* (2a. ed.). Madrid: Tecnos.
- Díez-Picazo, L.; Gullón, A.** (2012). *Sistema de derecho civil. Derecho de familia* (vol. IV, T-I, 10a. ed.). Madrid: Tecnos.
- Egea Fernández, J.; Ferrer Riba, J. (dirs.); Farnós Amorós, E.** (coord.) (2014). *Comentari al Llibre segon del Codi civil de Catalunya. Família i relacions convivencials d'ajuda mútua*. Barcelona: Atelier.
- Egea Fernández, J.; Ferrer Riba, J.** (2016). *Codi civil de Catalunya i legislació complementària* (amb notes de concordança i jurisprudència; 15a. ed.). Barcelona: Atelier.
- García Rubio, M. P.** (2012). "Las uniones de hecho". A: Díez-Picazo, G. (coord.). *Derecho de familia* (pàg. 1479 i seg.). Cizur Menor: Civitas-Thomson Reuters.
- Gete-Alonso, M. C.; Ysás, M.; Solé, J.** (2013). *Derecho de familia vigente en Cataluña* (3a. ed.). València: Tirant lo Blanch.
- Ginebra Molins, M. E.** (2006). "La pareja de fet: estudi comparatiu dels aspectes civils de la regulació autonòmica". *Revista Catalana de Dret Privat* (núm. 13, pàg. 91-165).
- Lamarca Marquès, A.; Alascio Carrasco, L.** (2007). "Parejas de hecho y pensión de viudedad". *InDret* (núm. 4).
- Martín Casals, M.** (2013). "El derecho a la 'convivencia anómica en pareja': ¿un nuevo derecho fundamental? Comentario general a la STC 23.04.2013 (RTC 2013/93)". *InDret* (núm. 3).
- Pozo Carrascosa, P. del; Vaquer Aloy, A.; Bosch Capdevila, E.** (2013). *Derecho civil de Cataluña. Derecho de familia*. Madrid - Barcelona - Buenos Aires - São Paulo: Marcial Pons.
- Puig Ferriol, L.; Roca Trias, E.** (2014). *Institucions del Dret civil de Catalunya* (vol. II-2). València: Tirant lo Blanch.
- Ribot Igualada, J.** (2013). "Aliments entre parents: novetats del Codi civil de Catalunya i jurisprudència recent". *Revista Catalana de Dret Privat* (núm. 13, pàg. 99-118).
- Roca Trias, E.** (2014). *Libertad y familia*. València: Tirant lo Blanch.
- Roca Trias, E.; Ortuño Muñoz, P.** (coord.) (2011). *Persona y familia. Libro segundo del Código civil de Cataluña*. Las Rozas: Sepín.
- Yzquierdo Tolsada, M.; Cuena Casas, M.** (dir.) (2011). *Tratado de Derecho de familia* (8 vol.). Madrid: Civitas.

